

LA POLÈMICA DELS PLURALS EN *-ES*
EN ELS JOCS FLORALS DE 1875.
VUIT TEXTOS SATÍRICS ANÒNIMS I UN TEXT INÈDIT
COETANI DE VERDAGUER

Les disputes lingüístiques catalanes del segle XIX i, més concretament, les polèmiques ortogràfiques van vehicular-se en els anys 60 i 70 de manera especial al voltant de la institució dels Jocs Florals de Barcelona. La qüestió, que ha estat estudiada sobretot per Margalida Tomàs,¹ Mila Segarra² i Josep Massot i Muntaner,³ va tenir un caràcter extremadament virulent i va produir un greu fractura entre els escriptors catalans de l'època. Tot i tenir el seu punt culminant en els anys 1873-1875, la polèmica, polaritzada entorn de Marià Aguiló (encapçalant la fracció de les ES) i Antoni de Bofarull (la de les AS), té el seu origen en les maniobres de l'escriptor mallorquí per controlar la comissió d'ortografia nomenada pel Consistori dels Jocs Florals de 1862 i l'edició del volum corresponent del certamen d'aquell any, actuacions que van desfermar una enemistat declarada i creixent entre ambdós erudits, ventilada per ells i pels partidaris de l'un i de l'altre a través de diverses plataformes (Jocs Florals, La Jove Catalunya, tertúlies literàries, premsa).⁴

A partir de 1870 i fins al 1874 la influència i el control dels Jocs Florals per part d'Aguiló i els seus partidaris es fa més i més patent: no sols

1. *Marià Aguiló i els Jocs Florals de Barcelona, 1859-1875*, «Randa», V (1977), ps. 136-162 i VI (1977), ps. 118-151.

2. *Història de l'ortografia catalana* (Barcelona, Empúries, 1985), ps. 180-218.

3. *Tomàs Forteza i la polèmica dels plurals en -es*, dins *Miscel·lània Joan Gili* (Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988), ps. 361-374.

4. Vegeu, a més de la bibliografia citada en els notes anteriors, Margalida TOMÀS, *La Jove Catalunya. Antologia* (Barcelona, Edicions de La Magrana/Diputació de Barcelona, 1992), esp. ps. XXV-XL, i Antoni de BOFARULL, *Escrits lingüístics* (Barcelona, Alta Fulla, 1987), que conté tots els textos bofarullians sobre la polèmica, i l'estudi preliminar de Jordi Ginebra, esp. ps. 12-18.

controlen l'aparell del Consistori, sinó que aconseguen la majoria dels premis. La grafia *-es* es va estenent cada cop més i esclaten així les baralles públiques més sonades entre els dos bàndols. El 1873 les coses es van complicar amb la proposta feta per la «Revista Balear» i el «Diario de Palma» de celebrar els Jocs a la Ciutat de Mallorca, a causa de la inestabilitat política que es vivia a Barcelona. Des de «La Renaxensa» es va respondre amb to irat i es va encendre així un nou front de polèmica entre mallorquins i catalans. El 1874 Antoni de Bofarull —que des de 1867 no havia atacat Aguiló i els seus— va entrar novament en la polèmica des de les pàgines de «La Renaxensa» (10 de gener) amb l'article *La desinència del plural femení*, significativament subtítulat «Hostes vingueren que de casa 'ns tragueren», al·ludint els mallorquins. És justament l'antimallorquinisme (expressat en menyspreus, insults i desqualificacions de tota mena) un dels elements més visibles de tot el debat, fins al punt que Marià Aguiló el 6 de febrer recomanava als seus conterrànies de participar en els Jocs dissimulant-ne la condició: «Crech que els mallorquins disfressantse tant de catalá com pujan convé q. enviïn ses poesies a algú de Barna. perque no 'n sapian la procedencia; desorientats los mantenedors o alguns dells será mes facil q. fassen justicia».⁵ De fet, l'article de Bofarull va representar el tret de sortida perquè la polèmica s'aguditzés i es fes notòria tant a la premsa com al si de les entitats i institucions catalanistes. Ramon Picó i Campamar ho resumia així al seu amic Tomàs Forteza en una carta del 15 de gener: «Tots los periòdics redactats en catalá y lo mateix los diaris redactats en castellá, que 's publican aquí, han romput un foch granejat d'insult, de sátires y burles contra *el grupito de las es* (que aixis mos anomenan) que no para ni un moment. Aquesta qüestió no sols dona que fer á la premsa periòdica sino que tothom se 'n ocupa: á la *Jove Catalunya* tambe hi ha escaramusses entre 'ls dos bandos y s'han perdut ja algunes sessions disputant sobre les *as* y *es*: com pots suposar».⁶

De tota la premsa catalanista va ser «La Renaxensa» qui més insistí a fer de portaveu del bàndol antiaguilonià. El 21 de maig Picó, també en carta a Forteza, declarava ben expressivament:

5. Afegit al final d'una carta de Plàcid Aguiló a Tomàs Forteza, ms. 1546/I de la Biblioteca de Catalunya, foli 269v.

6. Ms. 2069 de la BC.

«Nota important. Te deman per favor y t'aconsey, si es que puch aconsellarte, que no envies res, res, res absolutament á la Renaixensa: ab motiu de la linea de conducta que dit periodich ha adobtat tots los de les *es*, parl dels joves, mos hem separat de dit periodich: N'Ubach, en Montserrat, en Matheu, N'Obrador, en Pirozzini, en Nanot y alguns altres, entre 'ls quals hi ha en Picó, han fet lo propòsit de no publicar res mes en dit periodich desde 'l moment que s'ha inclinat á n'els Bofarulls, Brizos, etc. etc. y que ha aixecat la veu contre la *fracció que escriu un catalá arcaich mescla de mallorquí, rossellonés y valenciá*. Los directors de la Renaixensa, Aldavert y Guimerá, han sigut los que mes part activa han presa en l'avalot de aquets dies contre 'l Consistori.

Un altre dia, potser de paraula, te contaré tot lo que ha passat. Ara per ara t'avís perque no 't deixis sorprendre, y perque, si 'u trobes convenient, avises als jovens mallorquins.

A tal punt han arribat les coses que per escriure á la Renaixensa se necessita haver perduda la vergonya.

Segons noticies en Briz no vol admetre mes plurals en *es* en el seu *Calendari*; tots los treballs que alla 's publiquin hauran de seguir la ortografia dels *Trobadors Nous* ó la dels primers volums dels Jochs Florals.»⁷

Els Jocs Florals de 1874 es van celebrar enmig de nombroses tensions i amb una profunda divisió entre els escriptors catalans, com hem pogut veure. Una divisió agreujada, a més, pels canvis produïts en els Estatuts dels Jocs pel grup aguilonià al final del 1873 i que, entre altres coses, va modificar el nom del certamen, que va passar a ser de «Jocs Florals de la Llengua Catalana».⁸ Una de les conseqüències directes del clima d'enfrontament amb què es van viure aquells Jocs va ser que, pocs dies després de celebrats, els adjunts contraris a Aguiló (entre d'altres, J. Roca i Roca, P. Aldavert, F. P. Briz, C. Barrallat, J. Riera i Bertran) van començar una operació per fer-se amb el

7. Ms. cit. en la n. ant. Efectivament, Briz, un dels detractors més bèl·ligers dels plurals en *-es*, va tancar el seu *Calendari* als seguidors de les normes aguilonianes i aquell any va sortir la rèplica d'aquests, de la mà de Francesc Matheu, que va publicar al desembre el primer i únic número d'un *Anuari Catalá*.

8. Veg. la narració de com es van produir aquestes modificacions a Margalida TOMÀS, *op. cit.* en la n. 1, vol. VI, ps. 128-133. Tomàs afirma que «l'aprovació i l'aplicació d'aquestes reformes, a més de suscitar les naturals reaccions de la fracció ja sempre contrària a Aguiló, es desenvolupà dins un clima de la més extrema tibantor, donada la manera poc clara i oportuniste en què es produí» (p. 128).

control de la institució, que va culminar al febrer de 1875 amb l'anul·lació, per una majoria molt ajustada, dels canvis del reglament efectuats el 1873.⁹

ELS JOCS FLORALS DE 1875

Les maniobres per desbancar els partidaris d'Aguiló de la direcció dels Jocs Florals des de dins de la institució van anar acompanyades de dures i persistents polèmiques a la premsa, de debats i enfrontaments al si de la Jove Catalunya, de la divisió de la tertúlia del jovent catalanista del Cafè Suís en dues de diferents (ambdues a la plaça Reial: els de les Es al Cafè Suís mateix i els de les As al Cafè Espanyol) i fins una carrossa a les festes del Carnestoltes de 1875. Aquest afer l'explica així Ramon Picó a Tomàs Forteza:

«no'm vull deixar dins lo tinter lo qu'han fet els catalanistas de les *as* durant los tres dies de Carnaval. ¿Que dirias que feran? Feran sortir un carro triunfal carregat de *guerreros* ab banderes y flochs y banderets; á cada bandera hi havia una E molt grossa y per les tuniques ó dalmàtiques que duyen hi portaven dragons y rats-penats etc. etc. y á cada part de carro una inscripció en lletres grosses que deya una:

“Som les hostes de les *es*
florejar é res mes.”

y deya l'altre:

“Llirs y llors tenen los poetes
per llurs llars de llurs ninetes”

Aixo era una burla dels que escrihuen en *es*, pero com que la majoria, la inmensa majoria dels habitants de Barcelona no's cuydan del catalá y no saben res absolutament d'*as* y *es*, aixi es que casi ningu sabia lo que'l carro significava.»¹⁰

9. Veg. M. TOMÀS, *op. cit.* en la n. ant., ps. 136-139.

10. Carta del 26 de febrer de 1875, ms. 2069 de la BC.

Una ocurrència d'aquesta mena mostra de manera palpable com estaven els ànims i que el fet d'haver-se assegurat els partidaris de les As el domini dels Jocs no va representar pas la fi de les hostilitats. En la mateixa carta citada suara, Picó explica que escriptors com Matheu, Reventós, Pirozzini o Costa no volen participar en el proper certamen, que Aguiló recomana de fer-ho amb «as» i que el president del Consistori, F. P. Briz havia declarat a uns joves poetes: «qui no es ab mi es contra mi y estich resolt á fer guerra á mort á la influencia mallorquina fins á aniquilarla, puix no vull que'ls mallorquins ens posin el peu al coll». I, pocs dies més tard, el 5 de març, Plàcid Aguiló, també en carta a Tomàs Forteza, confirmava l'estat de descoratjament del *lobby* mallorquí a Barcelona:

«(...) aquest any pena dona veurer com ha lograt l'esperit de la discòrdia entrar dins una institució que tan apartada tenia d'estar de les baixes passions que als homens dominen tot sovint. Y encare mes y mes dol causa á l'ànima, veurer que qui mes amor creu tenir á la llengua catalana y á son engrandiment afica al punyal al bell mitj del seu cor, perque prest caiga ab l'estor de l'agonia y mori á mans de sos mals entesos aimadors. Llarg fora si hagues d'explicarte ab detalls lo q. ha passat entre mantenedors entrants y els que sortien, á mes de q. tampoch n'estich prou al corrent, per no haver assistit á les varies reunions d'adjunts que hi ha hagut. Veure que tal será la festa del pròxim Matj, apesara de que casi estich segur q. faltarà bona part de l'animació q. distingia la festa dels Jochs Florals.

(...) La seguratat de q. l'any vinent podrà esmenarse si Deu ho vol, el mal q. aquest any se fassa, fa tenir calme y prudencia á molts adjunts q. sens dupte hagueren sortit.»¹¹

Els Jocs de 1875, però, van funcionar prou bé. S'hi reberen 466 composicions —el nombre més alt presentat fins aleshores— i Frederic Soler va assolir-hi un èxit indiscutible en guanyar-ne la majoria de premis. Els mallorquins no van obtenir-hi premis i els organitzadors van tenir fins i tot el «detall» de fer retirar de la sala l'escut de Mallorca, que sempre hi havia figurat. Es va complir, doncs, el que la fracció aguiloniana s'esperava i que l'erudit mallorquí ja havia predit poc

11. Ms. 1548/II de la BC, fols. 328v-329v.

abans de celebrar-se la festa: «una funció de *desagravis* a la llengua catalana pels molts que els mallorquins li hem fets».¹²

ELS POEMES SATÍRICS CONTRA EL GRUP DE LES ES ALS JOCS DE 1875

La polèmica entorn dels plurals femenins va tenir, a més dels fets que hem resumit, una altra manifestació, desconeguda fins ara. Es tracta d'un conjunt de vuit textos satírics —anònims, és clar— presentats al certamen de 1875 que tenen com a tema l'atac als partidaris dels plurals en *-es*. Conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona dins les capses que contenen els textos originals dels Jocs Florals d'aquell any, set són peces autògrafes i l'altra un romanç imprès de quatre pàgines que, contra tota norma, va ser admès per la Secretaria, en mans en aquell moment de Josep Roca i Roca, potser el polemista més destacat entre tots els adversaris de les *-es*. Aquests poemes, els autors dels quals òbviament no devien pas esperar de ser premiats, deuen respondre a una estratègia de reblar el triomf que els partidaris de les *-as* havien aconseguit en dominar completament els Jocs (en els anys immediatament anteriors, on les diatribes contra els partidaris de les *-es* haurien pogut molestar més perquè el certamen es trobava en mans d'Aguiló, no hi hem sabut trobar cap text d'aquest tipus). És impensable que aquestes poesies vagin ser presentades desconnectadament. Més aviat cal pensar que són obra d'un grupet de gent jove amb ganes de fer barrila i es fa difícil de no relacionar-les amb altres facècies coetànies sobre la mateixa qüestió, com ara la carrossa carnavalesca¹³ a què ens hem referit més amunt. O, fins i tot, amb la societat *Antidinascosmopoliteràpica*, dedicada a les bromes de tota mena, com ara la que, arran del Corpus de 1875 va acabar de forçar, segons sembla, la dissolució de La Jove Catalunya.¹⁴

12. Citat per M. TOMÀS, *op. cit.* en la n. 8, ps. 143-144.

13. La poesia *Los Senyors de les Es* (text 5) recull, i no és pas casual, una de les frases que, segons Picó i Campamar, figuraven en aquella carrossa: “*guanyar/florejan é res més*” (vv. 15-16).

14. La broma en qüestió d'aquesta «societat» —fundada segons Francesc Matheu per Francesc Manuel Pau, membre de La Jove Catalunya i declarat adversari dels plu-

Tots els textos són satiricoburlescos i hi predomina el to escatològic. Les al·lusions directes o indirectes a Aguiló apareixen només a quatre dels textos. A *La mort del neófit* (text 2), un dels més grollers, un mestre —«un de clepsa mitx pelada / tenint en la ma un llibrot»— adoctrina un «atlot» perquè pronunciï els plurals en *es*, ja que així se sentirà sempre qualificat de «sabi» i de «Senior», podrà donar el seu «paré en tot» i arribar a «déspota». A *Faeltat y gentilesa* (text 3), s'identifica els partidaris de les *-es* amb els carlins —«Ploreu fills de Barcelona / Ploreu los dels Jocs Florals / Quan regni l' Senyó Don Carlos / *Les ees* també regnarán»— i «Quan l'Aguiló presideixi / Se'n podrà fé un bòn romans» de les gestes carlines. *Lo can-can de les Es* (text 4), també d'un to groller força marcat, qualifica Aguiló, sense dir-ne el nom, de «gran porch y ranci» i acaba sense contemplacions amb els insults més explícits: «Ay, nas de xueta, / cara d'escarbat / si vols fer cabories / busquen del teu ram / vesten á tes terres / mesenllá del mar». Són també clares les referències de la poesia *Mossen Jordi* (text 7) —«Dedicada al Sr. Cagaduptes»—, un «home testarut» que publica tantes obres «que d'una nou dintre /pronte no hi cabrán» —alludint a les diverses obres aguilonianes de publicació anunciada que no acabaven mai de veure la llum—, «home ranci» i «gran mentider» que «se mor per ferne / papers principals / sempre mes vol esser / dels dels jochs Florals».

La polèmica dels plurals era més que una simple disputa ortogràfica i lingüística, aspecte molt visible en els textos que publiquem.

---

als en *-es* i que només tenia «tretze o catorze socis» (nota introductòria al fascicle 177 de la «Lectura Popular», vol. XI, dedicat a F. M. Pau)— va consistir, segons Melcior Font, «a encarregar, a nom de “La Jove Catalunya”, en diverses pastisseries, dolços i vins perquè fossin servits en el seu estatge la tarda del dia de Corpus. Van fer-ho tot talment com si hagués de sortir de “La Jove Catalunya” un penó per anar a la processó d'aquella tarda. A “La Jove Catalunya”, que ignoraven la provenença d'aquells presents, van retenir-los, tot esperant que, esbrinada l'equivocació, anirien a retirar-los. Però heu 's ací que al cap d'uns dies van començar a ploure comptes reclamant l'import. Això va plantejar entre els socis el conflicte de si havien d'ésser pagats o no aquests deutes. Aquesta broma, doncs, va motivar la seva mort definitiva. Tothom va creure que la broma era feta amb mal intent i calculant l'eficàcia que realment va tenir» («*La Jove Catalunya*» (*Breu historial de la primera societat catalanista*), «*Revista de Catalunya*», any III, núm. 21 (març de 1926), p. 284; cf. els comentaris sobre el tema de M. TOMÀS, *op. cit.* en la n. 4, p. XLI).

D'una banda, hi ha atacs i desqualificacions de tipus personal, directes a Marià Aguiló, com hem vist, o més generals: els partidaris de les *-es* són presentats com gent ambiciosa que només volen «premis y mestrias» (textos 1, 5 i 7) i els roben «á qui de dret pertaniant» (text 5), que aspiren sempre a passar per «savis» (textos 1, 2 i 8) i que enga-nyen la gent fent-los creure que així és com s'escrivia i com cal escriure (textos 2, 5, 7 i 8). D'una altra banda, hi ha atacs més ideològics, com ara la denúncia del model de llengua que el grup de les *Es* preconitzava i el seu caràcter retrògrad: volen imposar «un modo de parlá» que no és «clá y catalá / tal com desitja la llengua» (text 8), propi dels «cracs montanyesos» (textos 5 i 8) —donant a «crac» el sentit més precís de «pagès tonto i badoc» que recull el *Diccionari Aguiló* i no pas el més general de «persona d'escassa vàlua» que donen els diccionaris actuals— i que en el text 3 són abusivament identificats amb els carlins.

UN TEXT INÈDIT DE VERDAGUER SOBRE LA POLÈMICA

A l'apèndix II publiquem un text inacabat i inèdit de Verdaguer, conservat a la Biblioteca de Catalunya, sobre la guerra de les *As* i les *Es*. Per les seves característiques cal·ligràfiques —és escrit en el que els verdagueristes anomenen «erra segona»—,¹⁵ el poeta de Folgueroles el devia escriure durant el segon semestre de 1874 o bé durant els primers mesos de 1875, quan el debat era ben viu. Verdaguer va residir a Barcelona durant l'any 1874 tot cercant remei per a la seva salut i en aquest temps va freqüentar La Jove Catalunya i les tertúlies literàries catalanistes. A la darrerria d'aquest any, però, es va embarcar com a capellà de vaixell i va iniciar els seus viatges transatlàntics. Per això sembla que podríem datar el text més aviat dels mesos de l'estada barcelonina, on va poder viure directament l'ambient de crispació entre les dues fraccions en lluita, que no pas de l'etapa dels viatges marítims,

15. Sobre aquesta qüestió, que constitueix un preciós sistema de datació indiscutit pels verdagueristes, vegeu Josep M. SOLÀ I CAMPS, *Del 'Colom' a 'L'Atlàntida'*, dins *Jacint Verdaguer en el centenari de L'Atlàntida* (Barcelona, Fundació Carulla Font, 1977), esp. p. 61.

on, d'altra banda, segur que va continuar més o menys informat del desenvolupament de la polèmica. Sigui com vulgui, el que és indiscutible és el caràcter coetani de l'esborrany.

El poema verdaguerià té, però, un caire absolutament diferent dels altres. Cal recordar, d'entrada, que Verdaguer, deixeble, col·laborador i amic de Marià Aguiló, es va adherir, com Jaume Collell, als plurals amb *-es*. El Verdaguer de 1874, però, no era amic de polemitzar i, d'altra banda, no tenia ni de lluny la categoria de primera figura que va adquirir a partir de 1877 amb el triomf de *L'Atlàntida* als Jocs Florals. A més, malalt i sense recursos, en aquell moment la seva màxima preocupació era trobar remei per als seus mals i aconseguir una sortida professional que no fos la vida de capellà de paròquia. En aquest context, i de segur que seguint de prop els nequits que la polèmica causava a Aguiló i el seu cercle, Verdaguer va esborranyar el poema, que presenta una curiosa —i volguda— barreja d'*as* i *es*, amb un propòsit clar de fer una crida a la concòrdia: «La llengua catalana - ho esta mirant / ab l arpa a punt de caure - los ulls plorant. / Fills dexause de brega - no lluytau no / primera que rebria - seria jo.»

LA PRESENT EDICIÓ

Presentem els textos només com una contribució documental, que hem intentat de contextualitzar mínimament, a la polèmica de la desinència dels plurals femenins. Com que no es tracta, doncs, d'estudiar-los literàriament ni d'editar-los críticament, i atès el seu caràcter de documents, ens hem limitat a reproduir amb fidelitat els originals. Hem conservat tots els trets ortogràfics, de puntuació i d'ús de cursives i majúscules, sense intervenir (excepte en un parell de casos indicats per parèntesis rectes) en les grafies dels textos, per més pintoresques que puguin semblar-nos avui.

APÈNDIX I

[Text 1]

*Aleluya*¹

Ventura de la ventura
 que si no fos la ventura
 may mes escriuria en lloch,
 pero com veig fruyta madura
 que'm tenta, ningú'm detura
 ni llamps, ni trons, ni aigua, ni foch. 5

Vull un premi d'or y plata,
 ó un lloro donant la pata,
 que'l meu geni s'ho mereix.
 Jo escrich molt de correguda,
 y ma ploma sempre muda
 de sistema ab *as* ó ab *es*. 10

Jo no vull pas fer agravi
 á ningú [,] mes vull ser savi,
 ó semblarho, sí senyo!
 Vingan premis y mestrias
 y'm diran las meves tias
 que so savi de debó. 15

Si'm donavan l'englantina
 qu'es flor fina
 que[da]ria ben content,
 mes si'm davan la viola
 cap d'escola
 ne seria jo al moment. 20

Mes si acas, per ma ventura,
 honoravan ma figura
 ab una flor natural: 25

1. JJFF de 1875, núm. de registre 17; no porta lema.

me riuria d'en Quintana
d'en Matheu, de tarambana,
d'en Felip y d'en Pascual. 30

[Text 2]

La mort del neófit¹
Balada mallorquina

Passen hores y mes hores
e tots gemegen en va.

Lo Jeremies de Palma

Cantéu gripaus é granotes
que les es guanyan per tot
y entre seves é sevetes
ja s'enlayra 'l novell sol.

novell sol de la esperansa 5
de llombrigol de munyoch,
empeltat de pel de burro
é pel de mallorquí porch.

—Dignes *figues*, digues *figues*,
dignes *figues*, bon minyó, 10
que'ls llibres vells tambe ho diuhen
fins ab lletras de color.

Axo deya, en mitx la cambra
d'un monestir, á un atlot,
un de clepsa mitx pelada 15
tenint en la ma un llibrot.

—Senyor mestre, —deya l'angel
de setse anys y de pel roig—
si ma llengua si rebetla!
Si dir *figas* no mes pot!— 20

1. JJFF de 1875, núm. de registre 18.

—També á mi'm costá una mica,
 mes ara ho dich sens retop,
figues seques, figues tendres,
figues en remull si vols,

mes no *figas* que repugnan
 donchs embafan ab eix to,
 aquexa *a* se m'entravessa
 y'm fa mal de ventre y tot. 25

Digues *figues*, polla rossa,
 colominet del meu cor,
 créu y al devant teu la Gloria
 obrirá son fanal groc. 30

Jo't faré passar per sabi,
 tindrás cotxo de debó
 y á Mallorca tinch tres noyas
 totes elles de bon dot. 35

L'una es manca y se diu Paula,
 l'altra ab un ull ja hi veu prou
 y la tersa si coxeja
 ho fa perque va ab un coix. 40

Tria la que mes t'agrade;
 jo te la daré, y si vols
 totes tres, totes tres sien
 rossinyolets del teu cor.

So l'amo y aquest teclado
 lo grapejo jo tot sol
 y't faré mestre y manobra
 y fins rey y emperador. 45

¿No't plauria véuret' patges
 al detras de dos en dos
 y tenir tres mallorquines
 per arreplegarte'ls mochs? 50

¿Sentirte sempre dir sabi?
 ¿Poder dar ton paré en tot?

¿Sé un despota no't plauria?
¿Tenir qui't digués Senior? 55

¿Qui't posés la camalliga
y, al entrecuix, pols d'arros?
¿Y qui't tallés ab cuidado
las ungles y'ls ulls de poll? 60

Donchs tot ho tindrás un dia
si de cor me créus y ho vols.
Digues *figues* y't fatx mestre.
Digues *figues* sens repós.

—Ay mon mestre, aqui á la gola
se m'entravessa aquest mot,
com un gos qu'ha pres la bola
aquexa *e* tot m'ho remou. 65

Mes de sopte l'home calvo:
—Jo't curaré,— li respont. 70
Y trayent de sa butxaca
un grapat de lletres d'or,

—Guayta —li diu— son daurades
ab or del Conqueridor.
Son *e* totes! Vina, acosta. 75
Bada ta gola de llop.

Y un grapat al pap n'hi fica,
tant si pot, com si no pot,
y ab la má per fora ajuda
a que li passen pel coll. 80

Lo minyó prou sent angunia,
prou sent ascós; mes ell groch,
ab afició, *es* li engola
fins que'l pap ja mes no pot.

—Digues *figues* ara.— crida 85
ab veu com si fos de tro.
Y'l pobre dexeble esclama:
—*fegues*— ab veu d'esquirol.

- Que m'has dit! Y la i ¿hont para?
Figues no mes... *figues* sols. 90
 Mes lo dexeble, sols *fegues*
 no mes pot dir á cada mot.
- Desgraciat! Ni he dat massa!
 Y ara ¿com ho faig? Oh dol!
 Ara en lloch de dirme *Pare* 95
Pere me dirá per tot!—
- Mes ja no'l sent lo dexeble
 que te maldeventre fort
 y demana ab veu molt xica
 la *besse* per buydá'l bot. 100
- Ara'm diu *besse* per *bassa*!
 So perdut! Quina dissort!
 Ara si ho sab la justícia
 ¿que'n fa d'un home com jo?—
- Lo dexeble te una cólica 105
 d'*es* que re deturar pot.
 ¿Al endemá l'enterravan
 ab bagul de quatre pots!
- Mes aquell que va vestirlo,
 diu que tenia, ¡oh dolor!, 110
 al mitx del cul engantxades
 dos *es* del calvo senyor.
- Ploréu gripaus é granotes*
que les es ne portan dol,
y entre seves é sevetes 115
lo novell rebrot s'es mort,
- novell rebrot d'esperansa,*
de llombrígol de munyoch,
empeltat de pel de burro
é pel de mallorquí porch. 120

[Text 3]

*Faeltat y gentilesa*¹

(Romans d'història contemporànea)

Sursum cordam

I

De Ripoll a Campdevano²
De Campdevano á San Joan,
De Carlins si n'hi havia
Be ho sap aquell que hi ha estat.

Des qu'una nit, nit de fosca
S'aixecá l' Senyó Savalls... 5
Si may heu sentit contarho
Ara ho sentireu contar.

Los galls d'aquellas muntanyas
Cantan que mes cantarán 10
Y'ls gossos de nit y dia
no paran may de lladra[r.]

Per un viarany passaba
Lo Senyor Pepet Palau
Portant sa bóina vermella 15
Se n' va cap á San Joan.

Diu que á San Joan hi jugan
A «Diputats Provincials».
Y á N' Palau que es criatura
Li agrada molt lo jugar. 20

Tot just N' Palau arriba
Comissari l'han nombrat,

1. JJFF de 1875; núm. de registre 106.

2. A tot el poema l'autor havia escrit a sota «Camprodon».

- Doña Blanca al Comissari
Li dona á besar las mans.
- De Ripoll á Campdevano 25
De Campdevano á San Joan
Les campanes repicaban
Pe' l' nombrament de N' Palau.
- Ploreu fills de Barcelona
Ploreu los dels Jocs Florals 30
Cuan regni l' Senyó Don Carlos
Les ees també regnarán.
- Y Don Carlos (cosa certa)
Guanyará dintre mitj any,
Y allavors á Barcelona 35
Manará En Pepet Palau.
- Bé n' ferem de *foguerades*
Cuan cremarém lliberals,
Be n' tocarán d'*esquelles*
Cuan entri l' Senyó Savalls. 40
- Mentrestan gent de la boina
No us canseu may d'esperar,
Y canteu per passá l' fástich
Les balades de N' Palau.

II

- De Ripoll á Campdevano 45
De Campdevano á San Joan
La nit n'era fosca y negra
Quan se vá aixeca N' Savalls.
- De Carlins si n'hi havia
Be ho sap aquell que hi ha estat; 50
Cuan l'Aguiló presidexi
Se n' podra fé un bon *romans*.

L'estamparé en *lletres gotiques*
 Ab uns ninots al devant
 ¡Cantau galls de *les montanyes!*
 Gossos y *gosses* lladráu! 55

De Ripoll á Campdevano
 De Campdevano á San Joan
 ¡Ditxosa es la Carlinada
 Que te per hoste N' Palau!

Ad majorem Dei gloriam; fonch fet aquest romancet en l'any MDCCCLXXV als XVI dias del Mes de Mars per En Johanot del Born Mestre estoraire.

[Text 4]

*Lo can-can de les ES*¹

(Fet à faisó del *Diable mon*).

Quatre damiseletes
 molt ben fetetes,
 de pantorrilles toves
 com les de robes,
 dansen balls sengles 5
 fent jochs e rengles
 y, ell, que les contemple
 segueix l'exemple,
 y —¡Alsa, —les diu—, petites!
 passem les fites, 10
 passem las promte
 que perdo'l compte.
 ¡Alsa petites!
 deixáume veure promte
 sense fandilles 15
 les pantorrilles

1. JJFF de 1975, núm. 151.

fresques, jolives,
 que'm salivejen
 ja les genives!

Les quatre donzelles típiques, 20
 alsen les cames,
 y, ell, per dessota hi passa
 de quatre grapes,
 fa cabrioles
 com solen ferles 25
 belles manoles
 y ab los seus dits remede
 les castanyoles.
 Y ¡alsa petites!
 deixáume veure prompte 30
 sense fandilles
 les pantorrilles
 fresques, jolives
 que'm salivejen
 ja les genives. 35

L'una d'elles es rossa
 y es la *E* llatina,
 l'altra groga's nomena
 l'*E* bastardilla, 40
 la rogeta com grana
 l'*e* elzeviriana,
 l'altra es la mes eròtica
 y es la *E* gòtica.
 Totes quatre jolies,
 totes xamoses, 45
 com xiribies,
 com fresques roses.
 Ell se las guayta,
 les crida, empayta
 sens fre ni mida, 50
 y —¡Alsa petites
 deixáume veure prompte
 sense fandilles
 les pantorrilles
 fresques, jolives 55

que'm salivejen
ja les genives.

Y ballant i fent rodona
á la fi tots s'ajagueren
y del modo que pogueren
tots cinch dormiren la mona. 60

Pero ell ¡oh greu dolor!
Tingué un somni ¡quin horror!

Somni

¡Quin somni, Senyor Deu! ¡Quin somni! Espanta!
Lo pensarho no mes, fa mal de cor
La natura prenyada de tempestas!
A dalt del cel lo llamp sitzagador! 65

Se veu un llum tal com paper de vidre
á las foscas despres d'haver servit
per encendrehi un misto dels que's venen
per aclarir la fosca de la nit. 70

Y aquell llum s'estirava y arronsava
com un cuch fet de llarchs grills de palmó
y al cap d'amunt, inflantse, li sortia
un cap ¡Deu meu! Quin cap! Cap de capó! 75

De cresta no'n tenia, que no'n gasten
los que naixen al mon per capons ser,
mes lo bech fins cinch pams ne mesurava,
son cap-d'-avall de tot era de çer.

Aquell cap ne va treure despres alas
despres cua y ¿despres?... Dos esparons
y ab ells saltant damunt del que dormia
los hi clava del tot dins dels ronyons. 80

«Ay!» ell cridá les noyes se desperten
y les veu com s'aixecan ab neguit
y al contemplar la sanch que li regala
alçant los ulls al cel fan un gran crit. 85

Y corren, ensopeguen, busquen, ploren
 y fugen de la cambra d'un plegat,
 y, ell, sentintse morir se desespera 90
 al veures de les ¡Es! abandonat.

Vol cridar y no pot. Lo gall, com brasa
 lluhint tot ell, roig, transparent, bermell,
 pica que pica, esperonant fa via 95
 en obrir traus en sa rasposa pell.

Mes ay! no l'han deixat, que totas tornen
 portan una geringa totes tres;
 ¡les pobretes, l'estimen! Per curarlo
 una ajuda li volen donar d'es!

Ell quan ho veu y sent... ¿Perque contarho? 100
 Ab la ma ho vol llunyá; estreny la pell...
 Mes ay! lo broch ja'l sent dintre ses tripes
 Jesus! Jesus! No hi ha remey per ell.

Ay! la dolor cruel de la llançada,
 no pot, no pot, no, resistir ell pas. 105
 Fa un crit! S'axeca. Al cul ses dos mans porta,
 y, despertantse ¡oh cels! quin cas! quin cas!

No era pas la geringa
 de blanch metall
 lo que á lo tafanari 110
 li feya mal,
 sino les dexuplines

de donya A
 son lo que'l cul li deixen
 roig y nafrat. 115

Mentres ell amaga
 dins ses mans lo cap
 diu Donya A, enfadada
 solfejant encar.

«—Ay, poca vergonya, 110
 vell descamisat,
 ¿tu venirme á pendre
 mos quatre pardals?

Tu que les embrolles
fentles parlar estrany,
¿ara fas que ballen
solos y can-cans?

115

Ay, gran porch y ranci
com no' u has probat
ab la seva mare
que te pels al nas?

120

Ay, nas de xueta,
cara d'escarbat
si vols fer cabories
busquen del teu ram,
vesten á tes terres
mes enllá del mar.»

125

Mes lo pobre xano
ja no la sent pas,
de vergonya y rabia
jau allí estirat,
ab la seva fora
y'l cul tot inflat!

130

[Text 5]

*Los Senyórs de les Es*¹

«Y cridan... braman... s'aixordan
mentre'l porro's vá vuydánt.»

(Roch, Roca y Roqué)
(Del Romanso mitj histórich)²

N'era cap una vesprada
en que alguns cracs montanyesos
en una taberna estabant
dispután, de rábia encesos.
Cert assumpto de importancia

5

1. JJFF de 1875, núm. de registre 215.

2. El romanç d'on és tret aquest lema és reproduït en el present treball (text 8).

era lo que's discutía;
 ab furor's maltractaba
 lo *catalá* d'avuy día.
 'S trataba de guanyar
 moltas joyas, englantína 10
 y deixá ab un pam de nás
 á qui de dret pertanyíant.
 'Ls tals cracs ya bé se sab
 que eran los vells de *les Es*;
aquells que dibuent: guanyar 15
florejan é res més.
 Sos inten[t]s no eran menjar
 ni brindar ab alegría;
 sols dels que escrihuen ab *As*
 tothom per allí conspíra. 20
 Se'ls formula una sentència
 y's declara ab crit fatal:
 Aquest any las *As* se enterran...
 premiáts no quedarán. 25
 En efecte un consistóri
 de retróg[r]ados format
 es qui menjant *ali-oli*
 á las *As* deu judicar.
 De presumir es la sort
 que á las tals ha de venir; 30
 encara que es un honor
 ni un sol premi obtenír.
 No s'espantan: no's rendeixent
 enterrats no quedarán...
 A la lluyta... no se entregan 35
 á las *Es* enterrarán.
 Coratje'ns sobra y valor
 y plomas á mils n'hi há
 que'us farán la guerra á mort
 hasta que no'n quedará cap. 40

Fí.

Barcelona 5 Abril de 1875

[Text 6]

*Las as y les es*¹

La sanch no arribará al riu
(Roch, Roca y Ruqué)²

Fragment d'un romanço nou que ha de sortir

—¿Ahont son aquets de las es?
Irat un pages n'exclama.
—Son per aquets encontorns,
Li va respondre un mistaire.
Crech qu'escampats tots n'están 5
Per eixos vols de Pedralbes,
Menjant matons y llonguets
Per agafar mes coratje.
—«Sant Jordi! Santa Maria!
Via sus! Tothom n'exclama, 10
Del que ab es un mot escriga
N'havém de fer butifarras.»
Al toch primer de corneta
Tothom ne forma en la Rambla;
L'host desde Betlém arriba 15
Fins á lo peu de Muralla.
Canons Krup[p], canons Plasencia,
Trabuchs, fusells y cananas,
Municions de boca y guerra
Es lo que's veu en la Rambla. 20
Barrets de copa confosos
Ab barretinas moradas,
Senyors dels que brusa lluhén
Mesclats ab los de casaca.
Mestres d'estudi y serenos, 25
Municipals y drapaires,
Escriptors y estudiants
D'aquells que estudian per ases.
Tots los braus en l'host se trovan,

1. JJFF de 1875, núm. de registre 280.

2. Aquest lema és extret del romanç que publiquem com a text 8.

Tots lluitar tant sols demanan; 30
 .....
 Com que sé de cert, que ab aquet fragment
 se'm premiará ab la englantina, s'ha acabat ja l'arrós.

[Text 7]

*Mossen Jordi*¹

Dedicada al Sr. Cagaduptes

Verdades amargas

Es mossen tifetes
 home testarut
 per ficar la banya
 dintre d'un embut.

Se dexa mostatxo 5
 per mes jove ser
 y sembla un sargento
 de aquells de paper.

Son tantas las obras 10
 que va publicant,
 que d'una nou dintre
 pronte no hi cabrán.

Com es home ranci
 y no hi lluca mes 15
 fins las *mandunguillas*
 las escriu ab *es*.

Y ara ens vol fer creure
 lo gran m[en]tider

1. JJFF de 1975, núm. 342.

que axis escribia
Dn Carlos Tercer. 20

Com se mor per ferne
papers principals
sempre mes vol esser
dels dels jochs Florals.

De manera y modo 25
que'ls senyors adjuns
d'un emfit de tifes
ja'ls veuhen difuns.

Y ara vinga'l premi 30
que já prou he dit;
y el Senyor tifetes
que sen vaja al llit.

[Text 8]

*Guerra de las As y de les Es*¹

Romanso mitj històrich

I

Lectors, prenévovs la pena
d'afigurarvos no mes
una nit de lluna plena,
y'l vestibul, qu'es la escena,
d'una casa de pagés: 5
Grossas vigas ja corcadas
forman un sostre elevat:
las parets estan pintadas...
nó, dich mal: emblanquinadas

1. JJFF de 1875, núm. 86. Tot i ser un romanç imprès, se li va assignar número de registre d'entrada. El nom (més aviat el pseudònim) va ser ratllat amb tinta.

com las cuynas de ciutat. 10
 Hi ha penjant per 'lli y per qui
 per tot cávats, per tot eynas,
 que las despenjan d'allí
 los minyons, cuant al matí
 van á fer las sevas feynas. 15
 Tot alló de *déulhi cols*
á un pagés, no es pas vritat:
 pues qu'hi veig sachcs de fassols,
 y ab llangonissas á vols
 tot lo sostre está adornat. 20
 Hi ha en una estaca clavada,
 collars del matxo y esquellas...
 y al mitj de la pessa, aislada,
 una taula ben fregada
 tota ab terra d'escudellas. 25
 Son adorno es especial:
 de pa negre un rosegó
 y al mitj d'ella, plé fins dalt,
 un porró qu', ho dich formal,
 n'hi cap molt més d'un porró. 30
 Dos cadiras bén tractadas,
 d'aprop, la taula voltejan;
 no son com las acostadas
 á la paret, esbotsadas
 del *assiento* y que coixejan. 35
 Tot voltant hi ha una seguida
 de banchs d'eixos de taberna,
 sens respaldo, estrets de mida,
 que 'l séurehi sols, ja convida
 á pendre' una mitja cuerna. 40
 La escena illumina entera
 un llum de 'ls que ja n'hi ha poch:
 una grossa llumanera
 que te, ab blens de gran atxera,
 encesos tots quatre brochs. 45
 De llum, la lluna fá entrá'
 per la finestra, un esquitx
 que l'altre llum ve á eclipsa'...
 ¿Qué será? ¿qué no será?
 Callem que sento trepitx. 50

II

Poch á poch y magestuosa
 s'obra la porta: á la escena,
 ab manera molt confosa,
 molt pausada y misteriosa,
 entran crachs de tota mena. 55
 De puntetas han d'aná
 y mes misteri aixís forman...
 hi van per no trepitxá'
 lo que s'han deixat allá
 las gallinas que ja dorman. 60
 ¿Perque ve á aquí aquesta gent?
 may n'he vist de mes sumissa,
 parlan baix que ni s'entent...
 poch á poch que ni's comprant...
 com si siguessin á missa. 65
 ¿Qué serán misteris tals?
 pero ¡ves qui ho endevina!
 en vestir son tots iguals
 y en parlar son desiguals...
 y ¡tots portan barretina! 70
 Parlan uns clá' y catalá
 tal com desitja la llenga:
 pero uns altres qu'allí n'hi ha
 fan un modo de parlá'
 que 'l dimoni que'ls entenga. 75
 Un diu: «la nit es hermosa,
 brillan puras las estrellas
 y la lluna carinyosa,
 á la terra silenciosa,
 sas miradas, dona, bellas.» 80
 Y altre diu: *les estrelletes
 resplandeixen ben hermoses
 e la lluna miradetes
 á la terra, boniquetes
 l'hi regala e carinyoses.* 85
 Aixís parla un pagesás
 que ni menys de Lleyda n'es...
 diuhen uns, parlant del cas:
 —Vejam si guanyan las *as*.

Y altres: —*si guanyen les es...* 90
 Mes tothom calla un instant...
 s'obran las portas pausadas...
 una veu diu: «aquí están»...
 tots la porta están mirant,
 y entran... dos damas tapadas. 95

III

Un vel negre fins al peu
 lo mateix aspecte'ls dona
 que aquestas que, com sabeu,
 captan y sempre hi topeu
 al vespre per Barcelona. 100
 Van entrant las dos tapadas
 los pagesos se enretiran;
 á las dos cadiras triadas
 y aprop la taula posadas
 van á asentarse y se miran... 105
 —A qué veniu decidida?
 ¿Qui sou vos qu'aquí seyeu?
 —*Vos daré, no m'intimida,*
les respostes deseguida.
 —Ja 'us conech.
                                   —*Ab! 'm coneixeu?* 110
 —Fácil no es equivocá'...
 Lo mes petit adminicul
 per conéixeus basta ja;
 ¿Qui es que no 'us coneixerá
 parlant, com feu, tan ridicul? 115
 —*També't conech y 'm trauré*
los vels negres qu'ara 'm tapen.
 —Lo mateix donchs jo faré.
 Mireume —y tots ¡La A! ¡la E!
 cridan al punt que's destapan. 120
 Ellas que'l manto ne tiran
 á terra ¡malaguanyats!
 ja dos pagesas se miran
 y los pagesos deliran
 encaxanthi atrafagats. 125

La taula al mitj: la victoria
de que's tracta; 'l rebombori
d'encaixar y la cridoria,
fan venirme á la memoria
l'acte primer del *Tenori*. 130

IV

Aquestas dugas grandesas
descriuré ab los mots precisos;
cuatre paraulas entesas
diré d'aquestas pagesas
que's diuhen noms tan concissos. 135
La que A 's diu es una mossa...
te quinse anys y está dit tot.
Es alteta, bastant grossa,
d'ullets blaus, de cabell rossa
y á la barbata hi te un clot. 140
Deixa veurer son brasset
per los punts del maneguí,
y dú ab gracia un giponet
qu'es bufó com son cosset
en qu'hi lliga'l faldellí. 145
Una blanca espardenyeta
ne cubreix son bufó peu;
y ne volta sa beteta
una cama rodoneta
ab una mitja de neu. 150
Son sas galtes dos rosellas;
sa veu dolça, son accent
ne voldrian las aucellas...
vaja: una noya d'aquellas
que pot fershi un pensament. 155
La qu'E 's diu es una dona,
já pansida y encorvada,
una vella setantona
que'l cabell ja l'abandona
y las dents ja l'han deixada. 160
En sa cara ja esmortuida
lo nas destaca ¡quin cas!

- sembla, sense dir mentida,
 que sa barba comprimida
 vol juntarse ab lo seu nas. 165
- Com los gossos que faldeijan,
 ulls petits, fins ab lleganyas
 tè, que sempre llagimeijan
 y negras mitjas volteijan
 sas camas primas com canyas. 170
- Obra cuant ne parla ó riu
 una boca de calaix...
 y á son cos, ab molt motiu,
 se l'hi aplica alló que's diu:
 «Tan de dalt es com de baix» 175
- Son panillos los seus dits,
 tot ella son arrugas:
 posadas las mans á'ls pits,
 responguin, si son servits:
 ¿quina es millor de las dugas? 180

V

- Donchs la jove te adversaris
 encara que no's comprenga;
 y en corros los partidaris
 de las dugas y contraris
 á preu fet mouhen la llenga. 185
- Lo tothom está' enrahonant
 y ni un mot poguer sé' entés,
 un burgit produheix semblant
 á aquell que 'ls bolsistas fan
 á Llotja de dos á tres. 190
- Cada pagesa s'asseu
 de la taula en un cantó...
 lo murmull va prenent peu,
 cuant diu «silenci», una veu
 «se comensa la sessió». 195
- A tots bullen las sanchs
 per sabé'l fi de la farsa...
 tots callan, mostran ser franchs,
 y s'assentan en los banchs,

com si fossin á la *Garsa*. 200
 Las dos pagesas aquellas
 van á parlarne... m'hi agarro.
 Parin vostés las orellas
 y escoltin, si'ls plau, á n'ellas
 mentres jo faig un cigarro. 205

VI

—¿Perqué á aquí m'heu fet vení?
 —*T'ho diré si un xich t'esperes.*
 —Vaix prometer veni' aquí
 y he vingut. —*També en cumplí'*
no soch may de les derrereres. 210
 —Sempre gracia m'han causat
 tantas es en nostra parla:
 per lo poble está apoyat
 lo parlarne anomenat
 catalá del qu'ara 's parla. 215
 —*Los satélits teus profanen*
la llengue de nostres avis,
lo modern no mes demanen;
los meus al menys hi agermanem
de lo antich alguns resabis. 220
 —Fan mal fet de, al catalá
 qu'en lo sicle ne campeja,
 lleys antigas aplicá',
 perque aixó n'es barrejá'...
 y fer mal por la *barreja*. 225
 Si lo antich estimeu tant
 parleune antich y n'eixim;
 qu' encar' que no 'us entendrán,
 no fareu riurer, parlant
 mitja figa, mitj rahim. 230
 —*Amor de patria n'entranyen*
los soldats meus, ab cors lleals
pel bé d'ella sols s'afanyen,
e pels mérits seus ne guanyen
les flors en los JOCHS FLORALS. 235

*Així'ls seus noms ne coneixen
les gents totes d'aquest mon;
e molt més encar' mereixen,
pus lo títol n'adquireixen
de mestres...*

—Y ¿de qué ho son? 240

*—A cada héroe, á cada rey
que canta, com es degut
ho fa de los meus la grey,
e si guanyen es ab lley*

—Serà ab la lley del...

—*Quietut.* 245

*Gent tinch jo de molt fort bras
qu' acabarne d'una volta
poden ab tú:*

—Un pagesás;

*un san Pau, alt y grás
que ni menos toca solta.* 250

*—Sense aqueix, la meva gent
del saber ne te les clavies;
son gent de coneixement,
e d'estudis é talent.*

—Be, sí: quatre ratas sábias. 255

—Deuhen serho com los teus.

*—Pretensions, com ja se sap,
no temen los soldats meus,
mes guányarán.*

—*A tos peus*

*pósaho, si ho tens en ton cap;
pus tes glories ja s'han postes;
créume, tornate'n á casa;
deixaránte, descompostes,
cuant ne vejian les tes hostes
que la A es la lletra...* 260

—ja es massa. 265

Lo qu' es vostra llengua impia.

—Respecta les meves canes.

*No tolero desd'eix dia
vostra negra tirania.*

—Ni tes paraules insanes. 270

—¿Voleu guerra? Declaráula.

—*Retrunyia donchs en la terra
catalana eixa paraula.*—
Y un cop dant demunt la taula,
esclaman las dugas: —¡GUERRA!

VII

Tant bon punt ne sent aixó,
¡guerra! cada partidari
ne contesta ab veu de tró...
fins lo vi dintre 'l porró
sachsejantse, fa rosari. 280
Ja lo tragich ha arribat;
ara venen las cuestiones.
Cada crach entussiasmat
á n'aquell que te al costat
Desseguida mou rahons. 285
La conversa no es gens dolsa,
la rahó tothom voldria,
mentres la culpa s'espolsa,
y ja no sembla la Borsa
sino... la pescatería. 290
Tothom crida á més cridar
y la veu aixis s'espátlla...
y ab tants crits y disputar,
ningú surt á preguntar;
«¿no hi ha poble en aquest batlle?» 295
Las pagesas espantadas
al sentirne tals cuestiones,
temen veurers' aixafadas
y s'escorren escamadas
sens ni dirne «estigan bons.» 300
Los altres ¡cá! ni's recordan
qu'en casa seva no están...
com molt dihuen, res acordan...
y cridan... braman... s'aixordan...
mentre'l porró's va vuydánt. 305
Cuant arriba 'l dematí
d'allí surten exaltats,
s'escampan per' quí y per 'llí,

y la broma arriba així adintre de las ciutats.	310
Las cuestiones ja mes campejan. Uns no hi prenen incomodos pues que sembla, cuant pledejan, qu'uns á 'ls altres se pasejan; ;com disputan ab tants modos!	315
Insultants las frases totas, los drapets trayentse al sol, altres tiran com pilotas... y així's gastan paraulotas com... <i>pigmeo</i> ... ;qu'es dir molt!	320
L'un diu qu'está ressentit, l'altre qu'ho sent, ja s'inmuta... aquell diu qu'es aludit... que l'un diu... que l'altre ha dit... y disputa que disputa.	325
Disputantne, res garbellan... l'un del altre mal ne diu... y, ab la idea en que s'estrellan, cridan, lluytan, s'atropellan...	
La sanch no arribará al riu.	320

Febrer de 1.875.

S'HA ACABAT

APÈNDIX II

[As y es se barallan]¹

As y es se barallan — de temps antichs
pugnan donas ab dones — quin embolich!
unas capell de ferre — portan y estoch
altras estacas blancas — y arma de foch.

Y a l estaca hont penjava — pedrenyal gros 5
ara hi penja la lira — Deu li do repos
que tan se val i tot sona igual.
que en baralla de donas — no n feu cabal.

La A l inventa l asa — la e lo be 10
totas dues plegades — no valen re.

La llengua catalana — ho esta mirant
ab l arpa a punt de caure — los ulls plorant.
Fills dexause de brega — no lluytau no
primera que rebria — seria jo.

Avant cayga qui cayga — van responen 15
vingan polvora y bales — y a Somatent.

Si l trangol dura gayre — jo escriure en us
perque las musas posan — cara de llus.
Encara que m * — tothom me vol
perque a cada bugada — perdo un llenzol. 20

1. Ms. 1463 de la Biblioteca de Catalunya.

* *Espai deixat en blanc per Verdaguer per posar-hi un mot de tres síl·labes*

4 *var. ant.:* altrás teyas encesas-

5 *var. ant.:* -lo trabuch gros

7 *var. ant.:* -no s hi pren mal

13 *var. ant.:* Fills meus dexau l espasa-

14 *var. ant.:* cauria-

16 *var. ant.:* Las cam[p]anas en l ayre-; *el mot «bales» de la var. post. té la terminació -as escrita a sota*

20 *var. ant.:* mes jo a cada bugada-